

פעילות ביקורתית כמסלול למוביליות חברתית בקרב צעירים מודרים

צעירים מקבוצות אוכלוסייה מודרות נאלצים להתמודד עם מחסומים הפוגעים במוביליות החברתית שלהם. המגבלות החברתיות-תרבותיות ואיומים על זהותם פוגעים ביכולתם של צעירים אלה להגיע למעורבות בלימודים ולפתח קריירה וכן פוגעים במוביליות החברתית שלהם. תודעה ביקורתית עשויה לשמש כנכס התפתחותי, שיסייע להתמודדות מוצלחת עם מחסומים בדרך למוביליות חברתית. תודעה ביקורתית כוללת מספר רכיבים, כמו: רפלקציה, מוטיבציה ופעילות מעשית, כאשר זה האחרון הוא בעל חשיבות מכרעת ומבטא את המחויבות לשינוי.

פעילות ביקורתית מוגדרת כפעילות פרטנית או קבוצתית לשינוי חברתי. התנגדות הצעירים לאי-שוויון חברתי ולאיום על זהותם מצד הנרטיב התרבותי הדומיננטי, באמצעות פעילות משותפת, כגון הפגנת מחאה או השתתפות בפעילות ארגוני צדק חברתי, מהווה סוג של פעילות ביקורתית.

תפיסת הפסיכולוגיה התעסוקתית מדגישה את הקשר האינטגרלי בין החוויות במקום התעסוקה לחוויות שמחוצה לו ואת ההשפעה של גורמים תרבותיים, חברתיים ופוליטיים על מקומות העבודה. ניתן להניח, כי גם לפיתוח תודעה ביקורתית יש קשר לפיתוח קריירה ולהתפתחות בעולם התעסוקה. תפיסה תיאורטית זו מקבלת אישור גם ממחקרים אמפיריים, המצביעים על קיום קשר כזה (בין היתר, תפיסה זו מסייעת לצעירים לבנות ציפיות גבוהות ביחס לחיי העבודה), למרות המגבלות המבניות, כמו הדרה ומשאבים מצומצמים. פעילות ביקורתית מסייעת לצעירים לפתח מעורבות לא רק בחיי החברה, אלא גם במוסדות רשמיים, כמו בתי ספר ומקומות עבודה, מה שיגרום בסופו של דבר להעלאת המוביליות החברתית. התפיסה התיאורטית גורסת, כי פעילות מעשית לשינוי המגבלות החברתיות עשויות להביא להעצמה, לקדם את היכולת לנהל משא ומתן סביב המגבלות לפיתוח קריירה, להעלות הערכה עצמית ולסייע לצעירים מודרים להתקדם בעולם התעסוקה למרות המכשולים המבניים.

המחקר המתואר בחן את הקשר בין פעילות ביקורתית לציפיות בתחום הקריירה ולהישגים תעסוקתיים. צורות הפעילות הביקורתית שנבדקו כללו השתתפות בהפגנות או בעצרת מחאה, תרומה לפעילות חברתית ופוליטית והשתתפות בארגון פוליטי. המחקר אישר את ההנחה בדבר קיום קשר בין הפעילות הביקורתית של בני נוער לציפיותיהם בתחום הקריירה ולהישגים בתחום התעסוקתי בגיל בוגר. ממצא זה מצביע על החשיבות של השתתפות הנוער המודר בפעילות ביקורתית לניהול משא ומתן סביב כינון הזהות ושיפור היכולת לעמוד בלחץ הסביבה ולהתמודד עם מגבלות חברתיות, מה שמסייע להם להשיג מוביליות חברתית. יש להדגיש, כי הקשרים הנ"ל אושרו במלואם אך ורק בקרב צעירים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך, השייכים למיעוט אתני. עובדה זו מצביעה על הרלוונטיות הגבוהה במיוחד של פיתוח תודעה ביקורתית דווקא בקרב בני נוער מודרים.

ממצאי המחקר מצביעים גם על החשיבות של מעורבות בני נוער מודרים בפעילויות הכוללות התמודדות ישירה עם אי-שוויון חברתי. דווקא פעילות כזאת, ולא טשטוש של אי-צדק, עשויה לקדם את בני הנוער גם בתחום הקריירה ולהעלות את המוביליות החברתית שלהם. פירוש הדבר, כי על המורים בבתי הספר ועל המחנכים במסגרות החינוך הבלתי פורמלי לקחת את האתגר ולהתייחס בצורה ישירה

לנושאי אי-שוויון כלכלי, אתני ותרבותי, להדרה ולפערים חברתיים. בדרך זאת הם יתרמו להתפתחות האישית של בני הנוער ולטיפוח אזרחות וגם יביאו להצלחתם בתחומי השכלה והתעסוקה בהמשך דרכם.

התקציר מבוסס על המאמר:

Rapa, L. J., Diemer, M. A., & Bañales, J. (2018). Critical action as a pathway to social mobility among marginalized youth. *Developmental psychology*, 54(1): 127.